

Odpověď s. Ivanu Sekaninovi

Je to známá historie a komedie, o níž jsou ostatně čtenáři Tvorby podrobně zpraveni: článek Jindřicha Štyrského, otištěný v prvním čísle časopisu Odeon, obžaloval pateticky a paušálně tzv. nejmladší uměleckou generaci z nejhorších hanebností a špinavostí, snesl množství těžkých slov obžaloby, ponechává si obezřetně a takticky pro sebe jakákoliv bližší určení a jakékoliv důkazy. Se savonarolovským gestem a obrazoboreckou rozlíceností proklel „generaci“, již obvinil, že sedí na dvou židlích, že je prohnílá rakovinou arivismu, že podle spekuluje na zevní a finanční úspěchy, že se zaprodává, že obchoduje kamarádskými úsluhami vzájemných pochval, že se prostituje, zpronevěřujíc se své lepší minulosti, a že propadá kýči. Kdo, kde, kdy a jak, o tom Štyrský neztratil ani slova, ponecháváje fantazii čtenáře v tom ohledu volné pole.

Takový článek musil — a toho si je Štyrský dobře vědom — způsobit, zejména v letošním období, značný rozruch a pozornost: na jedné straně byl uvítán s nadšením, protože nejtvrdošijnějším reakcionářům dával do ruky vítané zbraně proti nenáviděné avantgardě, proti tzv. „nejmladší generaci“ — na druhé straně byl uvítán se sympatiemi, poněvadž se některým dobře smýšlejícím poutivcům zdálo, že Štyrský promluvil s „bolševickou otevřeností“, že pronesl spravedlivou kritiku nad „svou generaci“, že dal signál k čistce v řadách

literární a umělecké moderny, že zkrátka na se vzal úkol, který prý byla povinna provést kritika této „generace“, ale která, pohříchu, svou povinnost nekonala. Teprve po tom, co Štyrský, jsa donucen vrátit se k své obžalobě generace, napsal do 3. čísla téhož časopisu, pochopili tito dobře smýšlející poutivci, že propadli mocné iluzi, že podlehli sugesci, že Štyrský dovedně neurčitostí a mlhavostí své první obžaloby v nich uspal jakoukoliv kritickou skepsi a jakýkoliv střizlivý pohled na to, jak se věci skutečně mají. Teprve nový článek Štyrského z 3. čísla Odeonu jim otevřel oči.

V roce, který přinesl několik ošklivých dezercí a slabošských rezignací, je zcela pochopitelné, že mnozí, a právě ti, kdož byli intenzivně angažováni v boji proti těmto zjevům, podlehli sugesci opravdu téměř hromadné, spatřovali v Štyrském statečného a odhodlaného bojovníka za očistu v umělecké levici a byli ochotni uvěřit, že tato levice a moderna jsou, patrně až na pár výjimek, hotovým Augiášovým chlévem, že jsou pařeníštěm afér a korupcí jako nějaká národně sociální partaj a že Štyrský hlásí se jako ten dlouho očekávaný Hérakles nebo jako ten chrabří princ z pohádky, jenž bude bojovat proti stohlavé hydře zkaženosti, prostituce a kýčařství, které, patrně dík tomu, že kritika „mladé generace“ nekonala svou povinnost, rozbujely neslýchanou měrou.

Ohlušení pokřikem Štyrského, zapomněli předem prozkoumat a vyšetřit, zda:

1. je skutečně a do jaké míry naše moderna a umělecká levice prolezlá tím svinstvem, z kterého ji Štyrský obviňuje, zda „nejmladší generace“, až na pár výjimek, se tak prostituje a kýčaří — a zda vůbec „generace“ není vlastně prázdným slovem, které nemůže znamenat žádné názorové duchové souručenství, a zda skutečná moderna a levice není právě jen těch několik málo lidí, těch pár výjimek — — —

2. zda Štyrského obžaloba je doložena alespoň poněkud konkrétními daty, údaji a důkazy, a ne-li, tedy proč si Štyrský tyto doklady a příklady odpouští,

3. proč právě Štyrský pocítil nutkání pronést grandiózní obžalobu vrstevníků, co chtěl svým úkolem docílit, když zároveň stylizuje svá obvinění, aby byla co nejneurčitější a ponechávala nejširší možnost zcela libovolným výkladům a dohadům,

4. zda, posléze, kritika mladé generace skutečně „nekonala svou povinnost“, zda opravdu mlčela k případům kýčářství, oportunistu, arivismu, kariérnictví a přeběhlictví, nebo je dokonce podporovala.

Nepoloživše si těchto otázek, neprozkoumajíce jich a nedávše si na ně odpověď, podlehli mnozí zvláštním iluzím a sugescím, z nichž teprve po třech měsících vystřízlivěli. Zkrátka a dobře: nalítli Štyrskému; dnes zmoudřeli a chytli se za nos, a věc je v pořádku.

Uvedme několik příznačných okolností, které vysvětlí mnohé a které dosud unikly pozornosti:

Nikdo si nevěšiml, že Jindřich Štyrský, prozatím delší dobu již neprodukuje malíř, pokouší se nyní uvést ve známost jako literární historik. Štyrský, nováček v literatuře, potřeboval na sebe náležitě upozornit. K tomu by ovšem nestačila pouhá všední práce v redakci nakladatelského listu, k tomu by zajisté nestačily kocourkovské referáty, které do tohoto listu ukládá: bylo třeba nějaké senzace. Nemohlo být nic senzačnějšího, nic populárnějšího, než s tváří spravedlivého hněvu nařknout „mladou generaci“ z nejhorších kulturních a uměleckých neřestí: Štyrský tedy napsal svou obžalobu, dosti šikovně, aby nikde nenarazil a zejména aby nemohl být volán k odpovědnosti; volil plamenná, ale obezřetně kulatá slova: senzace, na niž spekuloval, musila se nutně dostavit. Všichni rutteové, kodíčkové, peroutkové (třebas i pod jinými jmény), všichni dávní i noví bojovníci proti moderně a levici vykopali svůj tomahavk, dokonce i někteří dávno zapomenutí dezertéři této levice dnešní generace a moderny rozjařili svá srdce při četbě Štyrského článku: vždyť tito nepřátelé a záškodníci moderny nikdy nic jiného netvrdili, vždyť oni už před pěti desíti léty

ukázali na vředy arivismu na těle „mladé generace“, vždyť všichni takoví čapkové už dávno, tehdy, kdy kritika „nejmladších“ posvítla na jejich obchodování s kýčářským zbožím, na jejich vřelé spojenectví s nejnemožnějšími uměleckými impotenty, nařkli tuto generaci, ten ďábelský Devětsil, z vážných mravních nedostatků — a ejhle, nyní přichází člen Devětsilu, talentovaný malíř z řad té moderny, aby nad ní vyřkl zdrcující odsouzení a prokletí: krásná záminka k novým nevěcným a drzým útokům!

Ozvěna, kterou Štyrského článek měl na literární pravici, nadšení, s jakým byl uvítán v řadách kýčářů, bankrotářů a reakcionářů, kteří ovlivňují z velkých žurnálů buržoazní inteligentské stádo a tvoří oficiální hlas „české kultury“ — to je prý Štyrskému, jak tvrdí, úplně lhostejno. Štyrský prohlašuje, že nikdo nemůže být zodpověden za to, jak jsou jeho slova komentována a vykládána, popřípadě zneužívána; neohrazuje se vůbec proti tomu, co si tu vybrala reakce, což ovšem by mohlo u autora, jenž se chtěl tvářit jako apoštol „věci generace“, poněkud překvapovat. Není-li Štyrský zodpovědný za to, jak bylo jeho útoků zneužito pravici a reakcí, byl by nicméně vázán ohradit se proti tomuto nepoctivému zneužití, kdyby byl své žaloby myslel poctivě. Štyrský nemá úmyslu ani zájmu na tom, aby polemizoval, dejme tomu, s Ruttem: střeží se bedlivě všeho, co by mohlo v kruzích oficiálního literátstva a pravice vzbudit nelibost, proto radši pokračuje v boji proti levici, nyní už jako nepokrytý a úspěchem na pravici sobě naprosto jistý reakcionář. Je třeba podotknout, že by bylo bývalo sotva možno tak úžasně „zneužít“ Štyrského článku, kdyby byl napsán méně neurčitě, kdyby byl Štyrský mluvil reálně a konkrétně. Nedůvěřující poněkud opravdovosti Štyrského úmyslů, pokusili jsme se donutit jej poznámkami v 2. čísle ReDu, aby uvedl konkrétně příklady, které měl na mysli, a aby přiznal barvu. Podařilo se jen to druhé, a dokonale. Avšak v první věci se Štyrský vykrucuje a vyhýbá se jako čert kříži tomu, aby řekl jasně, koho a z čeho obviňuje: říká jen, že nemá Vančurovi za zlé státní cenu,

a odpovídá na naše výtky a poznámky nejpitomějším článkem, který proti umělecké revoluční avantgardě byl u nás napsán.

Štyrský píše, že jeho slova byla prý naprosto nedvojsmyslná a definitivní. Pokud se týká jeho prvního článku, může si to v bohorovné domyšlivosti myslet jen on samotný. Vzhledem k druhému článku má však úplně pravdu. Nicméně to, že svůj útok proti nové generaci nedoložil naprosto ničím konkrétním, nýbrž že se omezil jen na obšírné hanobení Wericha a Voskovce, mohlo ukázat těm, kdož propadli podivným iluzím o posvátném poslání novopečeného kritika, že počátky této kritické kariéry jsou nevalné a její úlohy nuzné.

Nyní o tom, že prý kritika avantgardy nekonala svou povinnost, že prý byla ochotna ke kamarádkým úsluhám a kdesi cosi. Nuže: pohleďte, z kolika a kterých lidí se skládala ona avantgarda před deseti a pěti roky, a z kolika a kterých se skládá dnes!!! Poznáte, že se dalo přesné třídění, prosívání a čištění. Kritika avantgardy zaujala nekompromisně stanovisko nejen ke kýčařům pravice, nejen k pseudomodernistním kýčařům tzv. generace „tvrdošijné“ a „pragmatistické“, nýbrž i k podezřelým firmám z řad „nejmladších“. Devětsil udržoval vždy četné epigony a pod-epigony v náležitě vzdálenosti. Není třeba uvádět dávné případy: stačí několik z poslední doby: tedy — dříve než publikoval Štyrský svou obžalobu — byla velmi konkrétně odsouzena v ReDu dezerce Horova, byla odmítnuta polovičitá modernost běžné české architektury, chytrácky se schovávací pod křídla konstruktivismu, byl odmítnut pokus kalit vody Plánem, byly vyvráceny falzifikátorské žvasty Obrtelova „neokonstruktivismu“. Bylo by únavné vypočítávat další: těch, kdož byli vyklizeni a vyřazeni, je víc než dosti. Mnozí se pohřbili sami: naposled tedy Štyrský.

Jistěže má kritika avantgardy mnohé nedostatky,* nikoliv

* Není možno na tomto místě zjišťovat, v čem spočívají hlavní nedostatky dnešní avantgardní kritiky. Upozorňujeme toliko, že tyto nedo-

však ten hřích, že by pěstovala diplomatický a politikářský arivismus a že by prokazovala si vzájemně službu za službu. Nebála se nikdy mocných tohoto kulturního světa a netrpěla sentimentalitou k mitläuferům. Nepronášela ovšem vždy své úsudky pateticky, nešilhala po potlesku galerie, proto neobrátila na sebe tak všeobecnou pozornost jako Štyrský. Její nehluchá a neefektní práce nebyla přesto bez účinků. Měli jsme ovšem často důležitější úkoly a zájmy a domnívali jsme se, že stačí „oficiální kariéra“ nebo uhnízdění se v takových Lidovkách, aby určití lidé byli definitivně vyřazeni. Kritika avantgardy nepořádala velkolepých exekucí, nelibovala si v hurónském pokřiku „všem hlavy dolů!“, neinscenovala popravy přitahující pozornost davů, neutrácela ani příliš mnoho času polemikami, které jsou dobré pro „hec“ jistých čtenářů. Podíváte-li se, kde jsou takoví Schulzové, Frejkové, Obrtelové, Raffelové, Píšové, páni z Literární skupiny, takové Kovárny(!), Norové etc. a kde je dnes Štyrský — uznáte, že „čistota hnutí“ byla dodržena.

Soudruh Sekanina prozradil ve své stati z minulé Tvorby, že se domnívá, že kritika avantgardy je dosud dlužna dát svůj úsudek o několika „případech“ poslední doby, o nichž se prý tak ostře mluví po literárních kavárnách, které však nejsou dosud veřejně projednány. Je svědectvím zodpovědnosti a kritičnosti této kritiky, že není barometrem kavárenských klepů. Co říká X v kavárně Ypsilonovi, je všecko jiné než kritika. Literární nezodpovědností je obvinít paušálně „mladé“; to dovede každý Štyrský. Zodpovědná kritika dovede zdržet se soudu, pokud nemůže uvést věcné důkazy. Ne-

statky jsou odrazem a následkem hluboké krize literární kritiky, a tato krize je vlastně krizí kritérií. Literární a divadelní kritika nemůže se dnes v ničem a nikde opřít o tak spolehlivá kritéria, jako např. kritika architektury. Dalším nedostatkem avantgardní kritiky — tak přirozeným — bylo vždy to, že nepoměrně více zájmu a místa věnovala teoretickým výkladům, často propagačního rázu, než kritickým detailním analýzám; ostatně v době rozmachu nakladatelských listů není u nás vůbec časopisu pro takovou kritiku, a avantgardní revue, vždy malého rozsahu, musily se pro nedostatek místa omezovat na přestručné a povšechné glosy a referáty.

toužíc po bengálech, nechce proto lehkomyšlně lámat hůl nad autorem, s jehož dílem až dosud sympatizovala, pro první, možná zdánlivý omyl a poklesek. S. Sekanina uvádí případ Jindřicha Honzla a Vítězslava Nezvala. Nejsem kompetentní pronášet v těchto případech soud, nedovedu se náhle a s takovou snadností jako Štyrský etablovat divadelním či literárním kritikem. Neviděl jsem nic z brněnských scénických prací Honzlových, nemohu posoudit, v jakých podmínkách tam pracuje. Nebudu si také hrát na papežského kritika české literatury; je to obor, v němž jsem nikdy nehodlal působit. S. Václavek, jenž v mnohém ohledu připravil Honzlovi pro práci v Brně půdu, nechtěl patrně neseriózně a ukvapeně odsuzovat hned, když se projevil první negativní úkazy.

Pokud jde o Vítězslava Nezvala, dovolte, abych k dobře míněným laickým výtkám s. Sekaniny poznamenal své rovněž laické a otevřeně řečené mínění. Nelze pochybovat, že Vítězslav Nezval je nejryzejším a nejnespornějším básníkem, který se kdy objevil pod chmurnou oblohou naší milené vlasti. Jsme-li mu vděční za tolik vzácných hodnot, za to, že záblesky svého díla osvětlil do dálky a na dlouhý čas celou českou moderní poezii, nemůžeme-li si zapřít hluboký obdiv a mocné dojetí, které v nás vzbuzuje jeho Akrobat, jeho Kouzelník, jeho Dobrodružství noci, zázraky poezie, pro něž bychom v celém světovém dnešku sotva našli rovnocenné období — nedovedeme lámat hůl nad básníkem, od něhož očekáváme další nádherné poezie, pro ten či onen nezdar. Je pravda, a je to téměř samozřejmé, že mimořádně bohatá produkce Nezvalova nemá rovnoměrného kvalitativního standardu. Tato vlastnost a okolnost není, po mém soudu, bez nebezpečnosti, ovšem spíše pro čtenáře než pro básníka. Vzpomenete tu snad případu Vrchlického: snad hrozí nebezpečí, že příští čtenář bude se muset prokousat papírovou pyramidou prostředních a málo emotivních básní, aby se dostal k nejvzácnějším pokladům lyrismu. Tato okolnost je však velmi přirozeným průvodním zjevem básnické povahy Nezvalovy: a shledáváme se s ní v určitých obdobích u nej-

větších básníků jeho rodu. Nelze však mluvit o „kvalitativním poklesu jeho nových veršů“. Ve sbírce Hra v kostky je několik zcela prostředních, nulových básní, zajisté — ale jsou tu vedle několika vysokých kladů, které patří k nejčistším, nejryzejším a nejmodernějším hodnotám Nezvalovy — a tedy i celé nové poezie. V historii dezercí a rezignací české literární moderny není „Nezvalova případu“ a nebude, dokud určité slabiny, pauzy inspirace, budou tak bohatě nadkompenzovány oslňujícími iluminacemi nejvzácnějšího lyrismu. Kronika, první Nezvalův náběh k románu, je, domnívám se, kniha velice slabá, nepodařená, kterou několik opravdu básnických napsaných odstavců nemůže zachránit. Těžký nezdar, ztroskotání. Kých? Domnívám se, že nikoliv. Avšak znovu: přes naprosto slabou Kroniku, přes několik nekvalitních veršů, není „případu“ Nezvalova.

Zabýval jsem se v tomto článku věcmi okolo „případu Štyrského“ tak obšrně, poněvadž, pro svou osobu, chci pokládat tento článek za doslov celého toho „koutku plného omylů“. K jádru Štyrského pošetilosti o „apolitickém, nadstranickém skutečném básníku“ otisknu své posudky v ReDu; zde byla ta věc správně posouzena s. Sekaninou. Upozorňuji ještě toliko, že Štyrský je — dosud — členem Devětsilu a Levé fronty. Stanovisko Devětsilu k otázce souvislosti umělecké revoluce s revolucí sociální, nesčetněkrát zdůrazňované, je známo a musí být známo i Štyrskému. Stanovisko Levé fronty bylo rovněž jasně vysloveno. Pronáší-li Štyrský v té věci názory diametrálně odlišné, aniž by předtím zrušil své členství v Devětsilu a v Levé frontě, nelze to nazvat jinak než zradou.

Nakonec shrneme tedy odpověď na otázky naznačené na počátku:

1. Přes všechny „koutky generace“ existuje našťástí cosi solidnějšího než „generace“; existuje avantgarda, moderna, revoluční [levice v intelektuálním světě, snad nepočtená, ale nikoliv slabá, věrná dílu a názoru. Dezerce byly a jsou v každém revolučním hnutí, a vyřizují

se striktně a neúplatně. A co bude, nevíme a neprorokujeme.

2. Štyrského obžaloba této „generace“ a avantgardy nebyla pohříchu žádnou kritikou a sebekritikou, nýbrž útokem reakcionáře: aby byl kvitován potleskem napravo i nalevo, snažil se mátožnou a lžipoetickou stylizací nikde nenarazit. Divím se, že paušální obvinění a kulatá slova jeho invectivy nebyla od počátku dosti podezřelá.

3. Kritika avantgardy plní poctivě svůj úkol, i když nepracuje s řeznickými vykasnými rukávy jako Štyrský: jedná zodpovědně a seriózně, ale oškliví si dryáčnický postoj, jakým Štyrský chtěl zakrýt nedostatek literární a kritické kvalifikace, tak příliš zřejmý z jeho ostatních literárních slohových cvičení, z jeho „boje“ proti Osvozenému divadlu, z jeho „kritik“ omezujících se na citování cizích úsudků. Funkce kritiky je totiž analyzovat, hodnotit a soudit, nikoliv skandalizovat.

Ladislav Štoll: NA ČLÁNEK ŠTYRSKÉHO KOUTEK GENERACE

Z 3. čísla Odeonu, jenž vzbudil takový rozruch, odpovídá v 22. čísle Tvorby Ivan Sekanina s dobrou a upřímnou vůlí věc rázně napravit a znemožnit napříště tak úžasné nedorozumění, jaké připravil revolucionářům člen Devětsilu. Rovněž Julius Fučík činí jakési pokání; zato však Karel Teige v 23. čísle Tvorby vystoupil velmi energicky, vykládá jako marxista toto nedorozumění z motivů téměř nízce osobních a tvrdí, že prý hned při prvním čísle Odeonu, nepodlehnuv iluzi, „nováčkovi v literatuře“ příliš nedůvěřoval, že prý dokonce tohoto „neznámého“ mu člena Devětsilu zkoušel a ejhle i objevil. Naštěstí nevěříme této kritické prozíravosti a předvídavosti, jež dochází k živelnému přesvědčení o „kocourkovském“ talentu kamaráda cestou experimentu. Což Karel Teige nepomáhal Štyrskému k jeho artificialismu? Což teprve článek v 1. čísle Odeonu probudil v Teigovi kritickou skepsi? Případ Štyrského, jenž vychází z kruhu mladých intelektuálů sociální revoluce a jenž se náhle „uvolňuje“ od leva i prava, není ojedinělý. Tento převrat prodělává dnes celá řada neujasněných publicistů, kteří v zostřujícím se sociálním boji, vyžadujícím na intelektuálovi stupňovanou důslednost v myšlení, odcházejí raději z fronty a snad ani nevědí, že vlastně přebíhají. Zdá se nám však nesprávné vysvětlovat Štyrského přesvědčení tím způsobem, jak to činí Teige.